

En passant

(met tekeningen van de schrijver)

De maand juli is zeker niet de geschiktste maand om een juiste indruk te krijgen van de vogelbevolking van een bepaalde streek. Voor een enigszins betrouwbare inventarisatie is de zang immers onontbeerlijk. En daarvoor zijn we in juli te laat, al kunnen we 's morgens in de vroege ochtenduren nog heel wat horen.

Toch kunnen we niet nalaten om op onze vakantieuitstapjes in den vreemde notities te maken van onze vogelwaarnemingen, al moeten we erbij zeggen, dat dit 'en passant' gebeurt. Een reden temeer om onze indruk van de vogelbevolking op onze vakantie-reizen dan ook met grote reserve te beschouwen wegens zijn onvolledigheid. Dat zullen we dan ook voorop stellen, wanneer we onze ontmoetingen op een reis van een paar weken door Frankrijk nu zullen trachten te verslaan.

Onze eerste indruk was bepaald niet slecht. We startten nl. met een bezoek aan onze zoon, die met zijn gezin tijdelijk in de buurt van Rouen woont. Een grote verwaarloosde tuin met een paar knapen van bomen, een acacia, een linde en een kastanje, bleek een zeer gevarieerde vogelbevolking aan te trekken. In de week, dat we er bleven, kwamen we tot een dertigtal soorten. Daar waren natuurlijk ook heel wat toevallige gasten bij, zoals een steenuiltje en 's nachts een bosuil. We hebben heel wat steenuilen gezien in Frankrijk. Eén streek er vlak naast ons neer in het gras. Of hij wat te pakken had liet hij ons niet zien, maar wel stonden we een tijdlang elkaar aan te kijken. 't Is toch jammer, dat we ze tegenwoordig op de excursies in onze omgeving vrijwel niet meer zien.

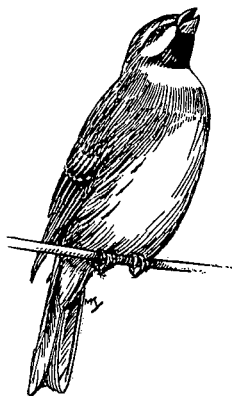
De bosuil hebben we niet gezien, maar des te meer gehoord. Misschien aasde hij wel op de ratten, want die zaten er heel wat in onze buurt. Geen wonder, want in het dorp waar we zaten was geen reinigingsdienst. Ieder moest zijn huisvuil maar zien kwijt te raken op zijn eigen wijze. Een luilekkerland dus voor ratten.

In de tuin voerden de groenlingen de boventoon in het stemmenkoor. 't Leek wel of er tientallen waren. 't Zal wel een gezinnetje geweest zijn, waarvan de jongen pas waren uitgevlogen. Dan is dat altijd een luidruchtig gedoe. Karakteristiek voor de Franse tuinen en boomgaarden zijn wel de vele putters, die daar huizen. Die hebben we heel wat ontmoet op onze omzwervingen door het land. Evenals de Europese kanarie, al is die lang zo talrijk niet als de putter.

Vanuit Rouen zijn we zuidwaarts getrokken naar het Dordognegebied. Onderweg op de telefoondraden veel grauwe gorzen. En later in ruiger gebieden was de grauwe

Steenuil

Cirlgors

klaauwier zeer talrijk. Geelgorzen hoorde je overal, maar ook de cirlgors was vaak van de partij. Eenmaal hebben we hem prachtig waargenomen in de vroege ochtend vanuit onze kamer in een buiten-hotelletje. Hij zat voor ons raam op een telefoondraad in het morgenzonnetje. 't Was een heel mooie man, die met zijn pakje veel vergoedde van wat hij in zijn centonig liedje te kort schiet. Toch ook weer leuk, als je dan ontdekt, dat hij op dat eenvoudige liedje ook nog een variatie heeft. In eerste instantie doet zijn zang denken aan de aanloop van het liedje van de geelgors. De lange uithaal aan het eind ontbreekt echter bij de cirlgors. Je zou dus denken, zo'n cirlgors kun je gemakkelijk leren kennen aan zijn zang. Dat is ook zo. We hebben ze heel Frankrijk door op vele plaatsen gehoord. Toch heeft hij ons nog lelijk voor de gek gehouden. In de buurt van dat zelfde hotelletje hoorden we nl. het geschetter van onrustige ringmussen. We waren al op de terugreis en hadden al die dagen nog geen ringmus gesignaleerd. Voor alle zekerheid nog even kijken of onze determinatie juist was. Hoor je een vink of een geelgors, dan is het niet nodig om je determinatie op het geluid nog even te controleren. Maar met een ringmus doen we dat toch liever wel. Vooral op zo'n reis, want het is opmerkelijk hoezeer de zang en zelfs de roep van veel vogels toch in kleinigheden afwijkt van die van hun Hollandse broeders. Dus gingen we onze schetterende ringmus even opzoeken met het resultaat, dat we ontdekten, dat de cirlgors dit geluid produceerde.

Wat moet je toch voorzichtig zijn met je conclusies naar aanleiding van vogelgeluiden. Dat is me nog een paar keer overkomen op onze reis. Overigens ook wel weer een interessant geval. Het was in het Dordognegebied dat we, terwijl we een wandeling maakten die ons jaren geleden al eens door een kennis was aanbevolen, weer een musachtig geluid hoorden. We kenden toen dat cirlgorzengeluid nog niet, zodat we daar natuurlijk niet aan dachten. 't Leek ons toch ook niet van een mus, zodat we tussen de bladeren zochten met de kijker en na enige moeite de vogel te pakken hadden. 't Was een zangertje. 't Leek het meest op een spotvogeltje. Toen we hem ook nog in zijn oranje bekje konden kijken, was er geen twijfel meer. Toch vonden we dat mussengeluid wat vreemd. Dat hadden we nog nooit van de spotvogel gehoord. Misschien een individuele afwijking. Daar word je nog wel eens meer mee voor de gek gehouden. Maar nee, dat was het ook niet, want een half uur later, op een heel andere plaats weer

hetzelfde geluid en hetzelfde spotvogeltje. Enfin, dat was voor ons dus een nieuw geluid van het spotvogelrepertoire, dat we in Holland nog nooit hadden gehoord. Pas enige dagen later, bladerende en snuffelende in onze onvolprezen 'Vogelgids' ontdekten we, dat onze gewone spotvogel helemaal niet thuishoort in het Zuidfranse gebied, maar dat hij daar vervangen is door de kortvleugelspotvogel. En daar vonden we de oplossing bij de beschrijving van het geluid: 'een musachtig getjilp, etc.' Ook in de Atlas van de Europese vogels zien we dat nu bevestigd, al zien we, dat hij daar 'orpeusspotvogel' genoemd wordt.

We vonden dit toch wel een leuke ontdekking. Het maakte ons wel wat wantrouwend tegenover elk vermeend afwijkend geluidje. Zo waren we in het Tarngebied zwervend over de causse noir, een interessant landschap, dat ons erg aantrok, misschien wel door zijn grote wijdte. Het vogelleven wordt er bepaald door de vele duinpiepers, boomleeuweriken, die nog volop zongen, veldleeuweriken, tapuiten, geelgorzen en ortolanen. Die ortolanen nu brachten ons, na onze spotvogelervaring, wat aan het twijfelen. Nu kennen we zijn zang alleen maar van het Winterswijkse gebied en van de Hamalandroute door het Duitse akkerland. Onze causse-ortolanen waren wel aan hun zang te herkennen al was die enigszins afwijkend, en we hebben ze ook goed gezien, zodat geen twijfel mogelijk was. Maar twee dingen maakten ons toch onzeker: de wat afwijkende zang en de totaal andere biotoop dan die we van de ortolanen kenden. Een gedachte aan de bruinkeelortolaan, die meer een steppenvogel is, was misschien even niet onlogisch, maar moesten we toch gauw laten varen, toen we in de 'Vogelgids' lazen dat dit een vogel is van Griekenland en Dalmatië. Dwaalgast in het overig Middellandse-zeegebied staat er ook nog bij. Maar daarvoor hebben we er te veel gezien in die causse noir.

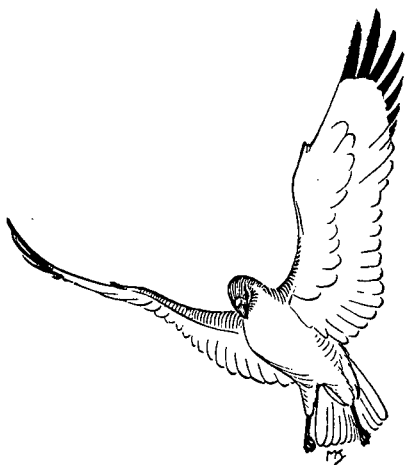
Ook de klapexster was daar thuis. En op een vroege morgen waren we getuige van een grote verspreide troep van trekkende gierzwaluwen. Honderden vlogen er in zuiver zuidelijke richting. Het was de 22e juli.

In de dorpjes en bij de boerderijen op de causse zagen we rotsmussen. Enige jaren geleden hadden we die leren kennen op Corsica. Toen demonstreerde het mannetje, het was toen in het voorjaar, heel mooi zijn gele borstvlak. Die kregen we nu niet te zien. Wel zagen we duidelijk de witte vlekken op de uiteinden van de staartveren, toen er één voor zijn nestholte in een muur ging zitten. Het geluid is karakteristiek genoeg om hem gauw op te merken. Een langgerekt wat hees gepiep, eigenlijk niet opvallend tussen al die vreemde zomergeluiden van jonge vogels, maar als je het eenmaal hebt leren onderscheiden is het een gemakkelijk kenmerk.

In een hotelletje in Lanuéjols op de causse noir, gedreven door de vrouw van de burgemeester, hebben we een paar nachten enige dwergooruilen in de bomen voor ons raam horen roepen. Dat was dus de derde uilensoort en daar is het ook bij gebleven. Van de roofvogels waren de buizerden in bosrijke streken algemeen. Boven de caus-

Rotsmus

Slangenarend

Roodkop klauwier

ses zagen we nog een boomvalk en een paartje grauwe kiekendieven. En één keer zelfs een slangenarend. Dat was wel onze meest boeiende waarneming van de hele reis. Natuurlijk kenden we hem niet direct, maar we hadden alle gelegenheid om hem goed te observeren. Een vrijwel geheel witte onderzijde, opvallend zwarte vleugeltoppen, een licht gebandeerde staart en vooral typisch het herhaaldelijk 'bidden' hoog in de lucht. Na determinatie in de 'Vogelgids' was er bij ons geen twijfel meer, dat het een slangenarend was.

In bosrijke gebieden zagen we eenmaal bijzonder mooi een paartje wespendienven en herhaaldelijk de wouw. Pas in de laatste dagen van onze terugreis, in Noord-Frankrijk, zagen we de eerste torenvalken. Toch durven we hieruit nog niet te concluderen, dat de torenvalk in Frankrijk minder algemeen is. Daarvoor zijn onze waarnemingen te kort geweest.

In het Dordognegebied vonden we een betrekkelijk rijke vogelstand, zeker rijker dan we ons voorgesteld hadden na de pessimistische informaties, die we erover ingewonnen hadden. Tot de meest spectaculaire ontmoetingen daar mogen we zeker die met de hop en de roodkopklauwier rekenen. En dan zouden we haast nog die mooie draaihals vergeten, die ons wel een kwartier lang de gelegenheid gaf hem bij zijn mierenstrooptocht te volgen.

Maar vooral met de hoppen hebben we veel geluk gehad. Op een wandeling ten zuiden van Beaulieu sur Dordogne hadden we er een paar opgejaagd, die blijkbaar op ons pad aan het fourageren waren. In de hoop, dat ze er weer terug zouden keren stelden we ons op een schaduwrijk plekje verdekt op. En we hadden geluk, want na korte tijd streek er een neer voor ons op het pad om a.h.w. zijn schoonheid in al zijn glorie aan ons te openbaren. We hebben er nogal wat gezien op onze zwerftochten door het Dordogne- en Tarngebied. Vrijwel steeds in de buurt van boerderijen. Daar ontdekten we ook een paar maal de roodkopklauwier, die we ons ook nog goed van Corsica herinnerden.

Het is natuurlijk niet onze bedoeling om

al de meer dan tachtig soorten, die we op onze reis in Zuid-Frankrijk in die enkele weken ontmoetten, hier te noemen. Toch is het wel aardig, om enkele opmerkingen te maken betreffende de aantallen waarnemingen van sommige soorten, mede in verhouding met wat we in onze omgeving gewend zijn.

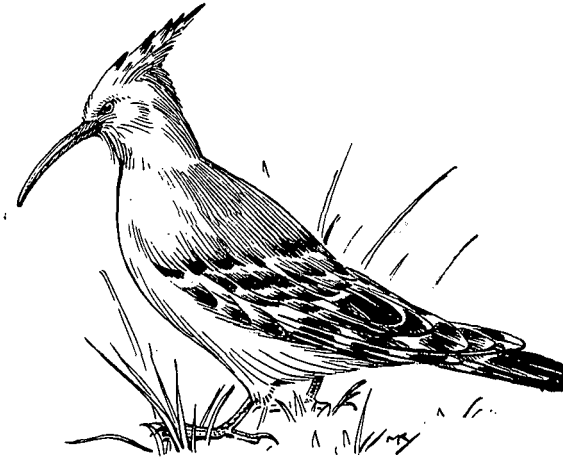
Eksters, gaaien en zwarte kraaien zagen we er veel. Daarentegen de kauw slechts één keer, al was het een troep van enkele honderden bij elkaar. De roek ontbrak geheel. Maar dat klopt met zijn verspreidingsgebied, waarvan de grens door midden-Frankrijk loopt.

De ringmus hebben we tenslotte niet gevonden. Misschien is hij ons ontgaan, maar talrijk zal hij zeker niet zijn. De afwezigheid van de fitis was ons ook opgevallen. Pas op onze terugreis hoorden we hem voor het eerst ergens in Midden-Frankrijk. Achteraf klopt dit ook weer met zijn verspreidingsgebied, dat in Frankrijk ook beperkt is tot de noordelijke helft. Boomklevers hoorden we veel in de bosrijke gebieden, meer dan boomkrapers. De mezenfamilie was lang niet zo dominerend als in ons Gelderland. De matkopmees ontbrak geheel. Volgens de Atlas van Europese Vogels zaten we net buiten zijn verspreidingsgebied. Zwartkoppen zaten er veel, die lieten zich nog goed horen. Opvallend veel roodborsttapuiten hebben we gezien, dat in tegenstelling met onze Hollandse ervaringen van de laatste tijd. Het paapje liet lange tijd verstek gaan, we ontdekten hem pas op onze terugreis in het gebied van Auvergne. De gele kwikstaart hebben we gemist, al hebben we heel wat voor hem geschikte biotopen doorkruist. Boompiepers zagen we slechts drie keer, graspiepers helemaal niet. Wel veel duinpiepers op de causses, zoals we reeds zeiden.

In de dorpen en steden troffen we opvallend veel gierzwaluwen aan. Ze hebben daar in de vele gatenrijke muren van min of meer verwaarloosde en verlaten gebouwen een ruime nestgelegenheid, terwijl de insectenrijkdom er groot is. Trouwens de gewone zwaluwsoorten waren ook goed vertegenwoordigd, behoudens de oeverzwaluw. Die hebben we niet kunnen ontdekken. In de Gorges du Tarn zagen we op verschillende plaatsen ook rotszwaluwen. Uit de aard der zaak kwamen we de vogels van het waterland op onze tochten niet tegen. Zegge één waterhoen en één oeverloper was de hele oogst.

Ondanks de reserve, die we bij het nemen van onze conclusies in acht moeten nemen, waarover we in de aanvang al schreven, moeten we toch onze aanvankelijke mening, dat Frankrijk een vogelarm land is, wel herzien. Laten we hopen, dat deze mening zo blijven kan, want met de vogelbescherming in dat land is het geloven we nog maar droevig gesteld. Het jagen op vogels schijnt er een algemeen uitgeoefend bedrijf te zijn, al hebben wij daar niets van gemerkt. Maar misschien was het daarvoor niet het geschikte seizoen. Veel belangstelling voor veldornithologie zal er wel niet zijn. We spraken nog een bioloog, leraar aan een middelbare school, maar die het bestaan van de hop niet kende. Toen we haar over onze mooie waarneming van de hop vertelden, begreep ze niet, waar we het over hadden, zelfs niet, toen we met een schetsje trachtten haar duidelijk te maken welke vogel we bedoelden. Ook onze kellner begreep niet, waarom we wel vis aten maar geen vogeltjes. Hij had zijn grens blijkbaar ergens ander liggen, nog voorbij de kikkerbilletjes.

Mocht door dit verhaal de indruk gewekt zijn, dat onze vakantieis meer het karakter

Hop

van een ornithologische excursie gehad heeft, dan is die indruk toch niet juist. We hebben genoten van het landschap, van de mooie rustige wegen, van de interessante architectuur, van archeologische ontdekkingen, van de gesprekken met de bewoners, van de vele mooie bloemen en vlinders, waarvan we heel wat gefotografeerd hebben. We hebben schetsen en aquarellen gemaakt en gelezen over het land. Ondanks de vele vogelwaarnemingen die we deden durven we toch boven dit verslag te zetten: 'EN PASSANT'.

G. Houtman

Van edelhart tot bedelhart

In de zomerse julimaand van dit jaar kampeerden mijn vrouw en ik tussen Bad Lauterberg en St. Andreasberg op de Ferienzeltplatz 'Erika-Brücke' aan de noordzijde van de Odertalsperre.

De Harz was voor ons een totaal onbekend gebied, we hebben er genoten van het prachtige landschap en van de uitbundige flora. Honderden wilgenroosjes en vingerhoedskruiden sierden er de wegkanten, soms ook zagen we groepen van het gele vingerhoedskruid. Langs de greppels soms tientallen ragfijne bospaardaarten, langs een bospad vonden we op enkele vierkante meters vijf soorten varens.

Voor de vogelaar biedt de Harz ook zeker spanning. Om mijn tent vlogen vinken, groenvinken, boomklevers en veel witte kwikstaarten, roofvogels ziet men veel.

In de vele ontsluitingen en op de 'Halden' (afvalhopen van de mijnen) verzamelden we mineralen en fossielen.

Opmerkelijk was het zeer geringe aantal reptielen en amfibieën. Hagedissen en slangen hebben we niet gezien; één kikker en drie gewone padden, dat was alles.

De uitgestrekte bossen, waarin slechts bosarbeiders komen en 's zomers wat wandelaars, herbergen vast vele zoogdieren. Diverse keren heb ik muizen zien wegvluchten, tien minuten minstens heb ik zitten kijken naar het spelen van twee wezels, die zich vermaakten met allerlei zotte sprongen, rondjes draaien, wegrekken, terugrennen, verstoppen in de wegberm, enz. Wonderlijk, twee witte kwikstaartjes bleven rustig in het speelveld van de wezels op de weg voedsel zoeken en vlogen slechts een halve meter op zij als een wezel in hun richting kwam. We hebben geen enkele eekhoorn waargenomen, ook niet in de omgeving van Hahnenklee-Bockswiese, waar ze, naar men ons vertelde, een jaar of tien geleden, zeer veel voorkwamen.

Wilde zwijnen, reeën en edelherten moeten er in de Harz veel zijn. Tegen de avond namen we een enkele keer een ree waar, maar door de 'Wildfütterung' konden we een idee krijgen van de grote hoeveelheid jachtwild die in de bossen moet leven.

Tegenover ons kamp, aan de andere kant van de verkeersweg, op een wat hoger tegen de berghelling liggende weide, had men een voerplaats ingericht. Elke avond wordt hier het wild gevoerd tot groot vermaak van vele vakantiegasten, die in bussen van heinde en ver worden aangevoerd. Elke avond komen zo een 100 à 200 mensen naar het wild zien. Om een uur of negen gaan de schijnwerpers aan, de dieren blijven daar heel rustig onder. Wilde zwijnen komen altijd, tot dertig exemplaren telden we op een avond. De dieren zoeken het uitgestrooide voedsel, vechten, schreeuwen en verdringen zich om de man, die elke avond de 'wilde dieren' voert. Op zijn herhaald geroep komen steeds weer